

CAMBODJA: spoken uit het verleden

TEKST EN BEELD: JURGEN HUISKES

Deze vrouw leeft op straat in Battambang, een plaatsje in het westen van Cambodja. Het was niet mogelijk contact met haar te maken. Wanneer je haar benadert, loopt ze snel weg. Volgens omstanders heet ze Lee Pong. De mensen lachen veel om haar omdat ze haar gek vinden. Waarschijnlijk lijdt ze aan schizofrenie.

Zo prachtig als het geelgekleurde landschap van Cambodja is met zijn eindeloze rijstvelden, zo wreed is de geschiedenis. Cambodja is het land van de *killing fields*, waar vanaf eind jaren zestig tot 1998 de Rode Khmer een bloedige guerrillaoorlog voerde. In 1975 kwam Pol Pot, de maoïstische leider van de Rode Khmer, aan de macht. Zijn schrikbewind, dat tot 1979 duurde, liep uit op genocide waarbij de totale ontwikkelde bovenlaag van de bevolking werd uitgemoord en de boeren stelselmatig van de ene naar de andere streek werden verdreven. Geschat wordt dat er 1,7 miljoen mensen zijn omgebracht. Vandaag de dag telt Cambodja 12,5 miljoen inwoners,

waarvan 45 procent jonger dan 45 jaar is. De levensverwachting is 56,8 jaar.

Hoe overleeft een straatarm volk drie decennia van terreur? Van elke vijf Cambodjanen lijden er ruim twee aan psychische stoornissen. Twaalf procent van de bevolking kampt met depressie, 27 procent lijdt aan posttraumatische stressstoornis. Psychiatrische hulp er nauwelijks; ziektes worden meestal bestreden door traditionele genezers.

Psychiatrische ziekenhuizen waar patiënten kunnen worden opgenomen bestaan niet in Cambodja. Het staatsziekenhuis Sihanouk in de hoofdstad Phnom Penh kent wel een grote psychiatrische polikliniek, het Outpatient Psychiatric Department (OPD). →

Soung Vy leeft alleen in een hut met haar kat in de buurt van het stadje Siem Reap in het noordwesten van Cambodja. Een medewerker van de SUMH (supporters for mental health), een particuliere Japanse organisatie, bezoekt haar eens in de veertien dagen. Ze zegt last te hebben van dwanghandelingen. Dagen achtereen telt ze zaden en ze hoort ook stemmen in haar hoofd. Meestal voelt ze zich erg angstig. Haar zoon komt haar af en toe opzoeken.

Links: Travestiete patiënt wacht op zijn beurt voor een bezoek aan een van de acht psychiaters van de polikliniek OPD in Phnom Penh.

Rechts: Elke werkdag voor acht uur 's ochtends wachten meer dan honderd patiënten en familieleden in de gangen van de polikliniek van het Sihanouk Hospital in Phnom Penh om een psychiater te kunnen spreken. Velen komen van buiten en hebben soms dagen moeten reizen.

Een patiënt van dokter Borin Long. De jongen is met zijn moeder langsgelaten omdat de stemmen in zijn hoofd niet meer weggingen.

In Battambang bezoekt een patiënt de psychiater op de psychiatrische afdeling. Hij vertelt dat hij tijdens de oorlog tegen de Vietnamese bezetter mee heeft gevochten. In die oorlog is hij een oog verloren. Nu heeft hij veel last van herbelevingen. Volgens de psychiater lijdt hij aan het posttraumatisch stressyndroom.

Jonge patiënt op bezoek bij dokter Borin Longh. Hij heeft een psychose. Daarvoor is hij eerst door een "Kru Kmer" (traditionele genezer) behandeld. De jonge patiënt toont op zijn rug de brand plekken die de Kru Kmer heeft aangebracht. Het is in Cambodja gebruikelijk om naast de lichamelijke klachten ook met psychiatrische klachten een traditionele genezer te bezoeken. Voor Cambodjanen is een traditionele genezer veelal de enige betaalbare vorm van behandeling in de buurt.

Hier werken acht van de twintig psychiaters die Cambodja rijk is. Dat komt neer op 1 psychiater op de 635.000 inwoners. De polikliniek is altijd overvol, in de lange gangen wachten dagelijks zo'n honderd mensen op behandeling.

Plaatselijke ziekenhuizen, verspreid over het land, beschikken soms over kleine psychiatrische afdelingen waar als het meezit één psychiater ambulante hulp biedt.

Belangrijk voor het land zijn de particuliere buitenlandse organisaties, waaronder SUMH, Supporters for mental health, een Japanse organisatie en TPO, Transcultural psychosocial organisation, opgericht door psychiater Joop de Jong, hoogleraar geestelijke gezondheidszorg en cultuur aan de Vrije Universiteit

in Amsterdam. Beide organisaties werken ongeveer op dezelfde manier. Kenmerkend voor hun werkwijze is dat de gemeenschap wordt gemobiliseerd om zelf de psychische problemen aan te pakken. Dat gebeurt met behulp van sleutelfiguren, traditionele genezers, boeddhistische nonnen en monniken. De medewerkers van TPO en SUMH leggen veel huisbezoeken af, ook al liggen de dorpen ver weg. Ze verstrekken medicatie en geven uitleg over psycho-sociale problemen.

Hoewel het psychisch leed onvoorstelbaar groot is, krijgt de jonge bevolking door de relatieve politieke rust en economische groei nu eindelijk de kans om samen met internationale organisaties af te rekenen met de spoken uit het verleden.

Patiënten wachten bij de medicijnafgifte van het OPD van het nationaal Sihanouk Hospital in Phnom Penh. De medicijnen zijn niet gratis. Meestal moet de familie geld lenen om de medicijnen te kunnen betalen.

Onderweg met SUMH naar een huisbezoek in de provincie Siem Reap komen we Plong So (38 jaar) tegen. Hij is aan een boom geketend. Zijn familie heeft hem aan de ketting gelegd, omdat hij telkens wegliep en veel alcohol nuttigde om vervolgens met mensen op de vuist te gaan. Waarschijnlijk is hij schizofreen.

Billig Bernard, een Nederlandse hulpverlener die in Phnom Penh op eigen initiatief veel projecten in de gezondheidszorg opzet, op bezoek bij een moeder met drie dochters. Toen de moeder hoorde dat zij besmet was geraakt aan het hiv-virus raakte ze in een ernstige depressie. Billig, die geen arts is, maar wel in Nederland een paar jaar geneeskunde heeft gestudeerd bezoekt haar wekelijks en probeert met medicatie en gesprekken haar depressie te verlichten en haar drie dochters van informatie te voorzien.

Boven: Het team van SUMH telt elf medewerkers. Knielend in het midden Yoshi, de teamleider. De belangrijkste taak van SUMH is het bezoeken van afgelegen dorpen. Samen met de plaatselijke traditionele genezers (Kru Kmer) monniken en onderwijzers brengen ze de psychiatrische zorgbehoefte van de dorpingen in kaart; met huisbezoeken pogen ze in die behoefte te voorzien.

Onder: In het stadje Siem Reap werkt dokter Borin Long (in het midden) op de psychiatrische afdeling van het algemene ziekenhuis Siem Reap. Ze is een gewone huisarts, maar heeft meer dan duizend psychiatrische patiënten in haar bestand. Met weinig middelen en weinig kennis over de psychiatrie probeert ze in haar centje patiënten te behandelen. Borin Long wordt geassisteerd door Saury Kem en Leat Phal, beide verpleegkundigen.

Cun Qnang is 28 jaar en lijdt aan schizofrenie. Zijn moeder heeft een marktstal in Siem Reap. Ze probeert zo goed als mogelijk voor hem te zorgen, maar ze zegt dat ze het bijna njet meer aankan. Medewerkers van SUMH bezoeken haar weke'iks. Ze delen medicatie uit en geven voorlichting.

